

Oslo, 12. oktober 2023

Hørings svar på NOU 2023: 17, «Nå er det alvor – Rustet for en usikker fremtid»

STL (Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn), som samler bredden av tros- og livssynssamfunn til dialog og arbeider for likebehandling, takker for muligheten til å svare på denne høringen.

Tros- og livssynssamfunn er en del av beredskapen

Vi synes det generelt er mye godt som skrives drøfting- og utredningsdelene. Som vi går gjennom kapitlene nedenfor, er det mange viktige anerkjennelser og poenger. Vi opplever likevel at det fort blir mindre konkret og slagkraftig når det kommer til anbefalinger av tiltak når det gjelder både den bredere frivilligheten og mangfold.

Dette gjelder først og fremst tilbudet av det som kan kalles pastoral omsorg, eksistensielle samtaler, chaplaincy, livssynsbetjening eller lignende. For det første er det viktig at dette dekker et eget behov som ikke kan erstattes av f.eks. psykologer. Derfor er det i første omgang viktig å beholde slike tilbud, ettersom det noen steder trues. I andre omgang bør det være et mål å øke mangfoldet i slike tilbud, slik vi ser på flere sykehus, fengsler, universiteter, i forsvaret, mv. Det bør i det minste forventes i de større byer, hvor det også som regel fins STL-dialoggrupper eller lignende, som kan bidra med kartlegging og koordinering. Generelt bør man starte bredt, og så kan man spisse inn etter behov ved enkeltsituasjoner.

Mangfoldsperspektivet gjelder også samarbeid med politi i forbindelse med trusselsituasjoner, fellesmarkeringer etter nasjonale kriser, og flere ting, som vi kommer innom nedenfor. Vi vil uansett understreke at det er viktig for tillit og beredskapskompetansen i befolkningen. Det kan være mange årsaker til at minoriteter kan oppleve utenforskap. Å oppleve seg glemt er uheldig i seg selv, aktiv utfrysning og utbredte fordommer er enda verre. Begge deler rammer i ulik grad vår medlemssamfunn. Medisinen er mer kunnskap, dialog og samarbeid på tvers. Derfor er det viktig med flere gode midler til dialogarbeid, forskning- og kunnskapsrapporter og andre tiltak som støtter opp om dette. F.eks. ser vi i HL-senterets undersøkelser av fordommer og negative holdninger mot jøder og muslimer over flere år at tallene heldigvis går ned. Det skyldes mye godt arbeid. Det gjenstår fortsatt mye arbeid, og situasjonen kan fort endre seg, også med nye grupper – så dette er et kontinuerlig arbeid. STL bidrar i dette arbeidet, som vi bl.a. kan se resultater av når tros- og livssynsledere er blitt kjent i «fredstid» og kan ringe hverandre og støtte hverandre når det er mer krevende tider eller en særlig hendelse inntreffer. Slikt forebygger ytterligere konflikt og bygger fred og samhold. Det er beredskap.

STL erfarte spesielt under pandemien at vi har en infrastruktur som gjør at vi har tillit hos, og inngang til store deler av befolkningen som offentlige myndigheter ellers ville ha vanskeligheter med å nå ut til. Tros- og livssynssamfunn er også i tett samarbeid med politi, mv., som beskrevet i vårt innspill i forkant av kommisjonens rapport. Vi anbefaler derfor at tros- og livssynssektoren, i større grad anerkjennes som del av beredskapen, og involveres i planleggings- og øvelsesarbeid.

Koordinering og kompetanse

Vi finner det spennende at kommisjonen anbefaler at Statsministerens kontor skal stå for koordinering av totalberedskapen, for å sikre bedre samordning og samarbeid på tvers. Under pandemien, opplevde vi i starten at manglende kunnskap om vårt felt hos Helse- og omsorgsdepartementet resulterte i tiltak som traff vår sektor på uheldige og uforholdsmessige måter. Etter hvert oppnådde vi god kontakt, og tiltakene ble mer treffsikre. Det var likevel i en periode hvor det var tid og det var mulig å rette opp i flere vedtak.

Det viste uansett farene ved manglende kunnskap og koordinering, og i en situasjon med høyere tempo og mer dramatiske konsekvenser, kunne det blitt mer dramatisk. Religion og livssyn er organisert under Barne- og familiedepartementet i dag, og der fins det nok en betydelig større kjennskap til tros- og livssynssektoren. Med en bedre koordinering, informasjonsutveksling og samarbeid på tvers, vil nok slike situasjoner lettere unngås, og beredskapen i helhet bli bedre og treffsikker.

Tilbakemeldinger på relevante kapitler for tros- og livssynssektoren

Vi har gått gjennom rapporten, og ønsker her å gi konkrete tilbakemeldinger av vurderingene og anbefalingene vi finner mest relevante i de tre kapitlene som er mest relevant for vår sektor.

Kommentarer til kap. 2, «Kommissjonens hovedanbefalinger»

Vi synes kommisjonen skriver mye godt om tillit og frivillighetens rolle i å bygge beredskapskompetanse. Vi synes likevel det mangler noe i bevisstheten om å ta vare på et økende mangfoldsamfunn. Vi savner mer konkrete tiltak for å involvere den bredere frivilligheten, inkludert tros- og livssynsamfunn. Her kreves det mer arbeid fremover.

Det er godt at kommisjonen påpeker at tillit går begge veier (kap. 2.1.1, s.25). Vi er enige i at tillit er «fundamentet beredskap bygges på», at tillit er en «forutsetning for at beredskapsprinsippene om likhet, nærhet, ansvar og samvirke skal virke», og at tillit er «knyttet til autonomi».

Vi er takknemlige for at kommisjonen aktualiserer egenberedskap og beredskapskompetanse i befolkningen (kap. 2.2.1, s.27), som «handler om evnen til å forberede seg på å håndtere uønskede hendelser» og kan inkludere «en mental eller psykologisk robusthet for å kunne motstå krevende situasjoner og forsøk på å bli påvirket av feil- og desinformasjon».

«Frivillige organisasjoner» (s.28) trekkes også frem som sentrale arenaer for bygging av slik kompetanse. STL er del av dette, og jobber blant annet med å utvikle en fagavdeling som kan bistå offentlig myndigheter med kompetansehevende tiltak og bistand. Dette kan ha flere formål, inkludert å gjøre offentlig ansatte mer forberedt i å tilnærme seg religiøse temaer på en hensiktsmessig måte, å øke forståelsen av norske lover og systemer blant tros- og livssynsledere, og bygge den gjensidige tilliten.

Vi setter pris på at kommisjonen slår fast at «frivilligheten er nødvendig» (kap. 2.2.8, s.33), og samtidig anerkjenner at den sjeldent prioriteres, til tross for at den ofte trekkes frem som viktig. STL og tros- og livssynsamfunnene har hatt en gradvis bevisstgjøring om hvordan mye av vårt arbeid bidrar inn i beredskap, både direkte og indirekte. Vi er naturligvis annerledes enn rednings- og beredskapsorganisasjoner, og spiller i all hovedsak en annen rolle. Vi oppfatter likevel en tendens i kommisjonens rapport at det i for stor grad er rednings- og beredskapsorganisasjonene som fremheves. Vi må ikke overse det bredere beredskapsarbeidet som foregår i frivilligheten for øvrig, ikke minst blant tros- og livssynsamfunn. Når det kommer til tiltak og anbefalinger, er tiltakene for den bredere frivilligheten betydeligere mindre konkret og slagkraftig.

Kommentarer til kap.8, «Befolkningens egenberedskap og motstandsdyktighet»

Vi er helt enige når kommisjonen skriver (s.132) «at mangfoldsperspektiv må inkluderes i samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet» og «at det er behov for godt samarbeid mellom frivillige organisasjoner og offentlige myndigheter i og mellom kriser». Vi er også glade for at kommisjonen anerkjenner STL og våre medlemssamfunns innsats for «nå ut til ulike deler av innvandrerbefolkningen» under pandemien (s.131).

Det er positivt at kommisjonen tar frem at tros- og livssynsamfunnene er «godt organiserte fellesskap som kan bidra fleksibelt ved kriser», bl.a. med «stor mobiliseringsevne av frivillige», «har lokaler til

rådighet» og kan «gi medmenneskelig støtte og omsorg» (s.136). Denne forståelsen av tros- og livssynssamfunn som en ressurs opplever vi flere ganger svikter, både når tros- og livssynsaktører presses ut i ulike sammenhenger, pga. misforståtte forestillinger om «nøytralitet», og når kunnskapsmangel om det mangfoldet som eksisterer får styre. Når det gjelder «medmenneskelig støtte og omsorg», er det en positiv utvikling for et mangfold av tilbydere av det som kan kalles pastoral omsorg, livssynsbetjening, chaplaincy, eller lignende.

Kommisjonen trekker også frem at Den norske kirke er «formelt innlemmet i samarbeidet med politiet» og «fungerer også som bindeledd mellom den offentlig organiserte redningstjenesten og andre tros- og livssynssamfunn», inkludert «ansvar for å ha kunnskap om aktuelle hensyn ved hendelser knyttet til personer med annen tro- og livssynstilknytning». Det er ulike syn blant våre medlemmer på dette punktet, men det er nødvendig å trekke frem at det oppleves problematisk for flere minoriteter at ett trossamfunn handler på vegne av andre. Den norske kirke er det klart største tros- og livssynssamfunnet, og har lang erfaring med å ta vare på både egne medlemmer og andre som ønsker det. Mangfoldet er riktignok større enn det, og spesielt i større byer bør det være mulig å involvere flere aktører, sånn som STL, STLs dialoggrupper, Muslimske dialognettverk, Buddhistforbundet, Norges kristne råd, og/eller andre som jobber på tvers av tros- og livssynssamfunn. Det viktigste er uansett at løsningen ikke må være å la være å ta med noen. Tros- og livssynssamfunn tilbyr noe eget, som ikke kan erstattes av en psykolog eller noe annet. De eksistensielle samtaleene er det et reelt behov for, og det bør fortsatt inkluderes i beredskapsarbeidet.

På s.138 trekkes det frem at både STL og flere i vår sektor etterspør i større grad å bli involvert i planlegging og øvelser. Det stemmer, og det inkluderer igjen det mangfoldet av samtalepartnere nevnt ovenfor, hvor de normalt er til stede være krisesentre, osv. Det involverer også øvelser på angrep på tros- og livssynssamfunn, i alle fall så lenge de vurderes som mulige mål for angrep, slikt de gjøres i PSTs trusselvurdering. Dette er likevel ikke å finne igjen i kommisjonens anbefalinger, noe vi finner uheldig.

I kap. 8.10 anbefaler kommisjonen «å integrere psykososial oppfølging bedre i beredskapsplanverk og øvelser» og at det «bør vurderes hvordan nasjonale og regionale kunnskaps- og kompetansesentre og frivillige organisasjoner og tros- og livssynssamfunn bør inkluderes i dette arbeidet». Vi er glade for at dette adresseres, bl.a. for at tilbudet av eksistensielle samtaler videreføres, også i samarbeid med tros- og livssynssamfunn. Vi opplever likevel at det er beskjedent bare å vurdere hvordan noen kanskje skal bli med, og vi anbefaler på det sterkeste at ambisjonen må være at de skal inkluderes. STL bidrar gjerne i utviklingen av hvordan dette kan se ut i praksis.

Kommentarer til kap.23, «Frivillighetens rolle i beredskapen»

Vi er enige kommisjonens vurdering på s.348, om at frivilligheten «[...] bidrar til å skape engasjement, fellesskap, inkludering og kulturell og demokratisk innsikt. Frivillighetskulturen bidrar til å bygge tillit i samfunnet og er viktig i situasjoner der man opplever utrygghet og fare.». Nettopp derfor mener vi dialog og samarbeid på tvers er viktig. At man til tross for uenigheter kan samles, bli kjent og forstå hverandre bedre er akkurat det STL jobber med hver dag, og vi ser effekten av det i flere saker, bl.a. i den sterke kontrasten med reaksjonene på koranbrenningen i Sverige, hvor det er store voldelige opptøyer, og i Norge, hvor muslimer får støtte fra andre tros- og livssynsledere og er enige om å «la hate stå alene».

På samme side, er det godt at komiteen også anerkjenner at frivilligheten er bred og sammensatt:

Frivilligheten «[...] bidrar til å skape samfunnsengasjement og å opprettholde sosiale nettverk, samhold og tilhørighet gjennom blant annet å arbeide for bred deltakelse og forebyggende arbeid». Frivilligheten er også gjennom sin uavhengighet en viktig aktør for å bygge tillit i samfunnet, både til myndighetene og samfunnet ellers. Gjennom deltakelse i organisasjoner overføres normer og verdier til medlemmene om hvordan man oppfører seg, og hvilke regler og plikter som gjelder».

Vi vil gjerne trekke frem at det som beskrives i avsnittet ovenfor er sentralt også i STLs arbeid. Både i og gjennom et uenighetsfellesskap bygger vi samhold, driver opplæring og bygger en infrastruktur med mer tillit og bedre informasjonsflyt.

Som kommisjonen trekker frem (s.349), er «[høy] frivillig deltakelse [...] i seg selv god beredskap», og tros- og livssynssamfunn utgjør en stor andel av den frivillige aktiviteten, ifølge Frivillighet Norge. Dessverre vet vi at tros- og livssynssamfunn i flere sammenhenger, f.eks. i kommuner blir hindret fra å bruke offentlige lokaler eller søkeordninger som andre, kanskje i en misforstått forståelse om «nøytralitet». I et livssynsåpent samfunn må vi likevel tåle å se ulikhet og alltid likebehandle. Det er uansett mange som får mye god frivillig erfaring i tros- og livssynssamfunn, bl.a. med undervisning, ledelseserfaring, styreerfaring, organisering av arrangementer og mye mer.

Erfaringsmessig er det også riktig det kommisjonen skriver om den norske modellen for frivillighet: «Frivilligheten skal være uavhengig, men er samtidig avhengig av et godt og forpliktende samarbeid med det offentlige. Forskning viser at dersom det offentlige tilrettelegger for frivilligheten på en god måte, er dette med på å øke det frivillige engasjementet».

Frivilligheten trenger forutsigbare og langsiktige rammer og medvirkning.

I kap.23.5 (s.353), anbefaler kommisjonen «å utvikle den statlige og kommunale frivillighetspolitikken på beredskapsområdet for å sikre bedre involvering av frivillige organisasjoner». Vi mener det er en god idé å sikre flere medvirkningsmuligheter, bl.a. med kommunale planer, slik f.eks. Oslo kommune har startet med også for vår sektor, med strategien «tro hva du vil» som er under utvikling.

Kommisjonen anbefaler også «å videreutvikle samarbeidet mellom helsetjenesten og frivillige organisasjoner om helseberedskap, etter modell av samarbeidet mellom det offentlige og frivillige rednings- og beredskapsorganisasjoner». Dette finner vi svært positivt. Det bør inkludere eksistensielle samtaler/pastoral omsorg/chaplaincy/livssynsbetjening, som vi som sagt savner tiltak for.

Avslutning

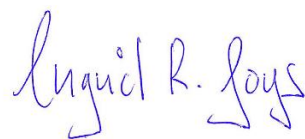
Vi har forsøkt å gi både generelle og konkrete tilbakemeldinger på utredningen og kommisjonens anbefalinger. Vi synes det er mye positivt, og er optimistiske til anbefalingene om å inkludere den bredere frivilligheten mer i beredskapsarbeidet, inkludert tros- og livssynssamfunn. Vi opplever likevel anbefalingen noe lite konkrete på dette punktet, og savner tiltak når det gjelder mangfoldsperspektiv, ikke minst når det gjelder eksistensielle samtale, pastoral omsorg, livssynsbetjening eller chaplaincy.

STL er en del av beredskapen, og ser frem til økt involvering av tros- og livssynssamfunn fremover, inkludert i planlegging, øvelser og generell tillitsbygging og beredskapskompetanse i befolkningen.

Med vennlig hilsen,
Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn v/

Trond Enger
styreleder

Ingrid Rosendorf Joys
generalsekretær